

EUGENIJUS DANILEVIČIUS

Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva
Vytautas Magnus University, Lithuania

PEDAGOGINIO DARBO ĮPRASMINIMAS PRIEŠTARAVIMO TARP SUBJEKTYVIOJO IR OBJEKTYVIOJO PROFESIJOS ASPEKTŲ KONTEKSTE

The Meaning of Pedagogical Work in the Context
of the Contradiction between the Subjective
and Objective Aspects of the Profession

SUMMARY

The article examines the phenomenon of professional meaning-making and its role in reducing the contradiction between the subjective and objective aspects of the profession. It highlights the factors of spiritual coherence and stability of the teacher: activation of the inner self and self-esteem, updating of the existing knowledge about oneself, restoration or rethinking of the meaning of the pedagogical work, and reflection on being in one's own vocation. The importance of making sense of teachers' pedagogical activity is justified, seeking ways of reducing the basic professional contradiction between the subjective and objective aspects of the profession.

SANTRAUKA

Straipsnyje nagrinėjamas profesinės veiklos įprasminimo fenomenas ir jo vaidmuo mažinant prieštaravimą tarp subjektyviojo ir objektyviojo profesijos aspektų. Išskiriami mokytojo dvasinės darnos ir stabilumo veiksniai: vidinės savasties ir savigarbos suaktyvinimas, turimų žinių apie save atnaujinimas, pedagoginio darbo prasmės suvokimo atkūrimas ar iš naujo permąstymas bei savo pašaukimo apmąstymas. Pagrindžiamą mokytojų pedagoginės veiklos įprasminimo svarba ieškant būdų mažinti pagrindinį profesinį prieštaravimą tarp subjektyviojo ir objektyviojo profesijos aspektų.

RAKTAŽODŽIAI: pedagoginis darbas, profesijos aspektai, prieštaravimai, savigarba.

KEY WORDS: pedagogical work, aspects of the profession, contradictions, self-esteem.

IVADAS

Globalaus informacinio karo ir visuomenėje vykstančių sudėtingų vertybinių pokyčių akivaizdoje daugelis pedagogų išgyvena kultūrinį posūkį į emocinę sumaištį, egzistencinių baimių išgalėjimą, vedantį į dvasinę krizę. Pedagoginio darbo prasmės suvokimo atkūrimas ar iš naujo permąstymas, savo pašaukimo apmąstymas, vidinės savasties ir savigarbos suaktyvinimas, turimų žinių atnaujinimas – tai mokytojo dvasinės darnos ir stabilumo veiksniai. Pedagoginio darbo prasmės atradimą lemia asmeninė iniciatyva, novatoriškumas ir kūrybiškumas, kuris skatina žmogaus dvasinį augimą ir suteikia viltį ir giedrią ateities viziją.

Pragmatiniame ir urbanizuotame sociume vyraujančios materialinių gėrybių sureikšminimo, žmogaus depersonalizavimo ir naudojimo kaip objekto tendencijos negatyviai veikia profesijos ir asmenybės santykį, t. y. visiškai neatsižvelgiant į asmenybės vidinius polinkius ir poreikius, suabsoliutinamas objektyvusis profesijos aspektas. Šis procesas neigiamai atsiliepia tiek dirbančiojo psichologinei būsenai, o ilgainiui ir psichinei sveikatai; tiek jo darbo rezultatyvumui bei kitiems rodikliams: kokybei, kiekybei, kūrybiškumui, novatoriškumui ir t. t.

Rengiant mokytojų ruošimo standartus, studijų programas vis daugiau dėmesio ir akademinų valandų skiriama su mokomuoju dalyku ir mokymo(si) technologijomis tiesiogiai susijusioms disciplinoms ir jų studijoms. Beveik visas profesinis dėmesys skiriamas rinkos vystymosi tendencijų prognozėms ir jos kaitos keliamų reikalavimų sprendimui, tuo tarpu tokie visapusiškai išsilavinusių

darbuotojų ugdymui labai svarbūs komponentai, kaip asmenybės kryptingumas ir interesai, idealai, nuostatos bei vertybinės orientacijos ir kiti profesiją įprasminantys veiksniai dažnai būna ignoruojami arba į juos mažai atsižvelgiama. Mažai skiriama dėmesio ir ugdymo filosofijos studijoms.

Straipsnyje nagrinėjama, kaip darbo prasmę patiria mokytojai, kurie kiekvienas savitai ir individualiai kuria savo vidinio dvasinio pasaulio ir profesijos santykį. Mokytojo profesija anksčiau buvo laikoma prestižine ir teikiančia stabilias socialines garantijas. Tai suteikdavo saugų socialinį statusą, tačiau visuomenėje kilus autoritetų krizei, mokykloms ir mokytojams tapus paslaugos teikėjais, mokinių teisių suabsoliutinimas, orientacija į rezultatus ir produktyvumą, konkurencijos skatinimas darbo santykiuose, biurokratinis administracinio darbo krūvio augimas neigiamai paveikė mokytojo profesijos patrauklumą ir prestižą. „Užsiangažavimas darbe ir kasdienis rūpinimasis mokinių gerove patys savaime sudaro didelį psichinį krūvį“ (Ziolkowski 2016: 183). Šie mokytojo profesijos aspektai gali turėti neigiamos įtakos jų psichologinei būsenai, fizinei sveikatai ir gerovei. Mokytojo darbo prasmės suvokimas ir pajautimas padėtų amortizuoti šį neigiamų profesijos aspektų poveikį, motyvuotų ir kurtų lygiavertį mokinių bei mokytojų santykį.

Mokytojus vargina nuolat besikeičiantys reikalavimai, taisyklės, instrukcijos, įstatymai, pokyčiai be aiškiai užsibrėžto tikslo, nuolat vykdoma švietimo reforma, kurią vykdančios politikai daž-

nai elementariai paskaičiuoja finansinės naudos ir žalos kaštus ir priima pragmatiškus sprendimus. Tokios politikos pavyzdžiu gali būti Lietuvoje dabar vykdomas mokyklų tinklo pertvarkymas mažų gimnazijų naikinimo kryptimi.

Mažai mokinių turinčios mokyklos, vertinant ugdymo kokybę, susiduria su išankstine subjektyvia nuomone, kad pats ugdymo įstaigos gigantiškumo ir globalumo faktas teikia pirmenybę prieš mažas mokyklas, taikant principą: didesnis yra geresnis. Savirealizacijos profesinėje veikloje srityje didelėse mokyklose dirbantys pedagogai neretai patiria unifikacijos ir beasmeniškumo jausmą, kuris neigiamai veikia jų kūrybines galias, palieka be galimybių dalyvauti priimant svarbius sprendimus. O darbas mažose, kompaktiškose ugdymo įstaigose teikia galimybes iš naujo atrasti profesijos ir asmenybės santykį. Tiesioginis dalyvavimas mokyklos organizacinėje veikloje, individualus ir komandinis darbas rengiant bei vykdamas nedidelės apimties projektus ir siūlant naujas idėjas atveria galimybes asmeniškai dalyvauti priimant svarbius sprendimus, pademonstruoti kūrybiškumą. Šios galybės gerina kolegialius santykius tarp bendradarbių ir padeda kurti atvirą atsinaujinimui, demokratiškai valdomą ir tvarią organizaciją. Tai padeda užtikrinti ugdymo / mokymo kokybę.

Teorinis metodologinis tyrimo pagrindas yra logoterapijos teorija. Jos pagrindinė mintis yra ta, kad žmogaus dvasinės

sveikatos esmę sudaro gyvenimo prasmės ieškojimas ir pajauta, kurios viena pagrindinių dedamųjų yra savo pašaukimo įbūtinimas, asmeninės gyvenimo misijos įgyvendinimas. Vienas pagrindinių būdų tai pasiekti yra darbinė profesinė veikla: „Jei darbe žmogus randa prasmę, tai ir gyvenimas tampa prasmingas. Taip atsitinka žmogui, kuris sugeba tokį darbą susikurti ar rasti“ (Trimakas 1996: 153). K. Pukelis įvardija rengimą prasmingam gyvenimui pagrindiniu ugdymo tikslu (1998: 379). Kita metodologinį tyrimo pagrindą sudaranti filosofinė srovė yra personalizmas. Personalistai E. Munjer (1905–1950), W. Sternas (1871–1938), K. Wojtyła (1993, 1997) žmogaus pašaukimą apibrėžia kaip savęs pažinimą, atradimą ir dovanojimą kitiems. Dinaminiame žmogaus egzistencijos cikle pašaukimas egzistuoja kaip aksiologinė tikrovė, kurioje glūdi ontologinė tikrovė – savęs realizavimo veikla, tampanti asmens privilegija. Personalistiškai suprantant žmogaus egzistenciją pašaukimas yra vienas pagrindinių būties elementų, o sąmoningas profesinės veiklos įprasminimas sukuria asmens gyvenimo ir veiklos kryptį. Labai svarbi tyrimo metodologijai yra pagrindinio profesijos prieštaravimo koncepcija, teigianti, kad tarp subjektyviojo ir objektyviojo profesijos aspektų esanti sąveika ir prieštaravimai tarp jų nulemia kitų su profesija susijusių reiškinių, ypač profesinio rengimo, pobūdį (Laužackas 1999: 51).

MOKYTOJO PROFESIJOS ĮPRASMINIMO FENOMENAS

Mokytojas kasdien išgyvena vidinę dramą, įtampą tarp iš pedagoginio darbo kylančio džiaugsmo ir kančios. Mo-

kytoją džiugina geri mokinių laimėjimai, sklandūs santykiai su jais, sėkmingi profesiniai sprendimai, gauti geri atsiliepi-

mai, bendravimas su kolegomis, finansinė nepriklausomybė, tvarkaraščio lankstumas ir pan. Mokytojui sukelia kančią mokinių nenoras mokytis, delinkventinis jų elgesys, konfliktai su kolegomis, nepagrįsta jo darbo kritika, netyčinės klaidos, biurokratinių administracinių užduočių gausa ir suvokimas, kad pedagoginis darbas nepasibaigia grįžus namo. Ne tik dėl mokinių namų darbų ir kitų atliktų užduočių taisymo, bet ir dėl sudėtingų, sunkiai sprendžiamų probleminių pedagoginių situacijų neretai mokytojo darbas tęsiasi pasibaigus darbo valandoms, užimdamas nemažą dalį mokytojo minčių ir sukeldamas įvairių jausmų. Tad, viena vertus, mokytojai patiria daug teigiamų patirčių ir džiaugsmo, kita vertus, susiduria su daugybe asmeninių ir profesinių iššūkių.

B. Catherine ir kt. (2016) pažymi, kad prasmingas darbas apibrėžiamas kaip darbas, kuris praturtina asmenybę ir įneša teigiamą indėlį kuriant organizacijos mikroklimatą:

Vis labiau domimasi, kaip organizacijos, panaudodamos darbo prasmingumą, galėtų padidinti darbo produktyvumą ir našumą. Aiškinamasi, kaip organizacijos siekia skatinti darbuotojų profesinės veiklos prasmingumo patyrimą, taikydamos strategijas, kurios būtų orientuotos į tam palankios darbo aplinkos kūrimą, demokratinio vadovavimo stilių, humanišką žmogiškųjų išteklių valdymą ir kultūrą. Darbuotojai teigiamai reaguoja į šias darbdavių taikomas strategijas, kuriomis siekiama aktyvinti darbuotojų dalyvavimą organizacijos sprendimų priėmimo ir labiau įprasminti jų darbą. Tačiau kai prasmingumo pajautimo trūksta arba darbuotojai suvokia, kad darbdavys, siekda-

mas parodomųjų tikslų, ima šiuo jų profesinio poreikiu manipuliuoti, tuomet jie gali pradėti beprasmiškai, rutiniškai ir žalingai tiek dirbantiesiems, tiek ir pačiai organizacijai atlikti darbo funkcijas bei gynybiškai atsiriboti nuo profesinės iniciatyvos demonstravimo.

Profesinė veikla gali būti vienu pagrindinių gyvenimo prasmės bendrojo suvokimo faktoriumi, darančiu teigiamą poveikį asmens psichologinei ir dvasinei sveikatai, įgalinančiu išgyventi gerovės ir laimės pojūtį. Pirminis subjektyviojo profesijos aspekto įsisąmoninimo etapas yra profesinės veiklos prasmės suvokimas. Jis prasideda nuo darbo aukštesnio tikslo, kaip pastovaus ir apibendrinto asmeninio ketinimo atlikti kažką, kas tuo pat metu yra svarbu dirbančiajam ir tenkina jo altruistinių lūkestį, kad dirbant pagal pasirinktą profesiją bus galima pasitarnauti žmonėms, kurti bendrąjį gėrį ir padaryti aplinką (visuomenę) geresnę ir saugesnę. *Savęs dovanojimo* kitiems motyvas glūdi kiekvieno asmens vidinėje (dvasinėje) struktūroje, tik ne visiems žmonėms pavyksta šį motyvą atpažinti ir įvardyti, o tai atlikus – jo neužslopinti ir realizuoti. Todėl mokytojams, siekiantiems atrasti ir realizuoti profesinį pašaukimą, svarbu interiorizuoti apaštalo Petro raginimą: „Patar naukite vieni kitiems kaip geri dauge-riopos Dievo malonės šeimininkai, sulig kiekvieno gautąja malone“ (1 Pt 4, 10). Svarbus yra ir patiriamas savo darbo prasmingumo jausmas, kuris suprantamas kaip savo būties ir egzistencijos prasmė. Tai mistinis jausmas, įgalinantis darbuotoją atlikti savo pareigas su giedra nuotaika ir džiaugsmu.

Neretai šiuolaikinių mokytojų darbo aplinka būna nepalanki džiaugsmo patyrimui. Mokyklose akcentuojama kokybės tobulinimo kultūra, bet mažai kur tesirūpinama psichologinės dvasinės sveikatos puoselėjimo kultūra, kuri padėtų mokytojams atpažinti pedagoginio darbo patrauklumą ir žavesį. Pedagogai turi teisę darbe pastebėti, rasti ir patirti džiaugsmą, kuris yra tarsi natūralus priedas prie su meile atliekamų pareigų vykdymo. Pedagoginio darbo prasmę išgyvenant, su meile dirbant jis tampa palaimingu, džiaugsmingu ir mielu, nes mokytojas jaučiasi esąs tikslingo ir kūrybinio pašaukimo kelyje.

Galutinis kelio į pašaukimą taškas – žmogaus teigiamas, veiksmingas sprendimas, žymintis naują gyvenimo kokybę, savo tapatybės suradimo bei grįžimo prie savojo „aš“ ištakų ženklas. Ruošiantis apsispręsti dėl pašaukimo labai svarbu sustiprinti įsitikinimą, kad savo tapatybės pajautimas ir savęs realizavimo pagal vienintelį planą supratimas yra realiai galimos asmeninės laimės potyrio sąlyga, nes daugelis besirenkančių mokytojo profesiją jaunų žmonių apie pašaukimą galvoja priešingai, kad tai nepadarys jų laimingų.

PROFESINĖS VEIKLOS ĮPRASMINIMAS – PRIEŠTARAVIMĄ TARP SUBJEKTYVIOJO IR OBJEKTYVIOJO PROFESIJOS ASPEKTŲ MAŽINANTIS VEIKSNYS

Nagrinėjant asmenybės santykį su profesine veikla išskiriami du profesijos aspektai: subjektyvusis – tai asmeninių gebėjimų, profesinių aspiracijų ir gyvenimo prasmės realizavimas profesijoje bei objektyvusis – tai darbo pasaulio žmogui keliami reikalavimai. Šis aspek-

Krikščioniškojo egzistencializmo atstovai tvirtina, kad individualaus pašaukimo atpažinimas yra savo esmės suradimas, o šio pašaukimo atsisakymą traktuoja kaip pagrindinio savo individualybės polinkio užgniaužimą, savo pareigos nevykdymą ir visuotino idealo ignoravimą (pgl. A. Maceina 1990: 198). Logoterapijos teorijos kūrėjo V. E. Franklo teigimu, nevykdant ar neįvykdžius savo gyvenimo pašaukimo, žmogui gali atsirasti egzistencinis vakuumas, kuris žlugdo asmenybę, sukelia agresiją, depresiją, žalingų įpročių formavimąsi ir gali nuvesti į narkomaniją, nusikaltimus ar savižudybę (Frankl 2016: 102).

L. Gerone ir P. Bataglia (2021) pažymi:

Dvasingumas yra mokytojų darbo beprasmybės įveikos šaltinis, padedantis rasti prasmę ir profesinį bei asmeninį tikslą. Ugdymo procesas gali sąlygoti stresą ir neigiamą emociją, kognityvinę ir elgesio būseną, sukeliančią nesaugumo, negalios, nevisavertiškumo bei kitus neigiamus jausmus. Dvasinė beprasmybės įveika ugdymo kontekste suteikia atsparumo, drąsos, savigarbos, o tai teigiamai veikia mokymo kokybę. Pašaukimo kelyje labai svarbus yra ryšys tarp Dievo patyrimo ir savęs atradimo.

tas teikia dirbančiajam lėšas pragyventi ir socialines garantijas bei statusą.

Vidinio asmenybei būdingo prieštaravimo tarp materialaus kūno ir nematerialios sielos pradų projekcija į žmogaus išorinio gyvenimo sritį yra prieštaravimas tarp asmeninės savirealizacijos,

siekių įprasminti gyvenimą ir veiklos sistemos keliamų reikalavimų. Šis prieštaravimas atskleidžia filosofinę pagrindinio profesijos prieštaravimo tarp subjektyviojo ir objektyviojo aspektų kilmę.

R. Laužackas pažymi dviejų tarpusavyje prieštaraujančių profesijos aspektų – objektyviojo (darbo rinkos keliamų reikalavimų) ir subjektyviojo (asmenybės vidinio komfortabilumo) – harmonizavimo profesinio rengimo procese svarbą (Laužackas 1999: 27). Vieno šių profesijos aspektų sureikšminimas, o kito ignoravimas gali sukelti profesinės veiklos beprasmiškumo jausmą, kuris gali peraugti į asmeninę „egzistencinę frustraciją“, kuri lemia asmenybės degradaciją. Ypač šis pavojus akivaizdus subjektyviojo profesijos aspekto ignoravimo atveju.

Prieštaravimo tarp subjektyviojo ir objektyviojo profesijos aspektų mažinimo būdų paieška yra aktuali, nes tai žmogui padeda atlikti savivertės ir orumo analizę, patirti asmenybės saviaktualizacijos, savirealizacijos, sugebėjimų visaverčio išsiskleidimo ir nuolatinio tobulėjimo vidinį asmeninį jausmą suvokiant profesinės veiklos svarbą. Svarbiausi būdai mažinti šį prieštaravimą yra profesinės veiklos įprasminimas ir profesinio pašaukimo atpažinimas bei realizavimas. Prieštaravimo tarp subjektyviojo ir objektyviojo profesijos aspektų mažinimo tema yra aktuali ne vien profesinio rengimo ugdytojams, bet ir profesijos konsultantams bei pastoraciniams darbuotojams.

Neretai mažinti šį prieštaravimą trukdo subjektyviojo profesijos aspekto ignoravimas: pilnutinio profesinio pašaukimo vaizdo neturėjimas ir / arba objekty-

viojo profesijos aspekto – profesijos keliamų reikalavimų asmenybei ir darbo santykių specifiškumo pirminio profesinio rengimo tarpsniu nesuvokimas.

Nagrinėdamas prasmingo ir laimingo gyvenimo santykį K. Pukelis teigia: „*prasmingas* gyvenimas yra permanentinė įtampos ir ramybės *darna*, arba doras gyvenimas, visų pirma savo paties (o ne tik kito) atžvilgiu“ (Pukelis 1998: 379). Autorius kaip vieną prasmingo gyvenimo komponentų pažymi individualaus pašaukimo ir visuomeninių poreikių darną. Taigi galima teigti, kad vienas prasmingo gyvenimo komponentų yra subjektyviojo ir objektyviojo profesijos aspektų darna.

Šie profesijos aspektai tarpusavyje yra glaudžiai susiję, jų dermėje dirbantysis kuria pridėtinę vertę ir bendrąjį gėrį per darbo prasmės pajautimą, o ne tiesiog mechanškai atlikdamas pavestas darbinės funkcijas ir tuo užsidirbamas pragyvenimui ar asmeniniam gerbūviui kurti būtinas lėšas. Pastarasis pragmatiškas požiūris į darbą atskiria dirbančiuosius nuo atsakomybės kurti bendrąjį gėrį ir tarnauti bendruomenei ir siaurai susikoncentruoja į beatodairišką vartojimo ir rinkų plėtrą, gamtinių resursų naudojimą ir žmogaus asmeninių profesinių aspiracijų ignoravimą bei darbo prasmės nuneigimą. Tai sukelia asmeninę dvasinę ir iš dalies visuomenės moralinę krizę.

Tad mokytojo darbo įprasminimas turi suvienyti šiuos du profesijos aspektus. Objektyvusis socialinis profesijos aspektas pasižymi tuo, kad mokytojo darbas leidžia užmegzti gerus tarpasmeninius santykius tiek mokykloje, tiek už jos ribų. Jeigu jis efektyviai atliekamas, tai duoda teigiamų rezultatų bei garantuoja moky-

tojo finansinį stabilumą ir nepriklausomybę. Subjektyvusis asmenybinis profesijos aspektas reiškiasi per mokytojo darbo teikiamą vidinį džiaugsmą, savirealizacijos jausmą ir suvokimą, kad altruistiškai įnešamas indėlis kuriant visuomenės bendrąjį gėrį leidžia jam jaustis naudingam ir įprasmina kasdienį gyvenimą.

Daugelio būsimų mokytojų profesijos pasirinkimo motyvacija yra arba atsitiktinė (mokymo įstaiga yra arčiau namų, geriausias draugas taip pasirinko ir pan.), arba – iš gryno išskaičiavimo, t. y. vadovaujantis objektyviuoju profesijos aspektu (socialiai saugi specialybė, pastovaus atlyginimo, lankstaus darbo grafiko ar karjeros perspektyva ir pan.) ir tik dalis abiturientų mokytojo profesiją

pasirenka vedami vidinių asmeninių paskatų, įvertindami savo asmenybės kryptingumą ir vidines inspiracijas, vertybines nuostatas ir idealus, profesinio pašaukimo pajautimą, t. y. atsižvelgia ir į subjektyvųjį profesijos aspektą. Šios dvi tendencijos sąlygoja bendrą tendenciją sureikšminti objektyvųjį profesijos aspektą ir tuo pačiu metu ignoruoti subjektyvųjį profesijos aspektą.

Tikimasi, kad šis darbas padės subalansuoti objektyviojo ir subjektyviojo profesijos aspektų santykį profesinio rengimo srityje. Siekiant sumažinti prieštaravimą tarp subjektyviojo ir objektyviojo profesijos aspektų turi būti plačiau tiriamas mokytojo profesijos įprasminimo fenomenas.

IŠVADOS

1. Prieštaravimas tarp asmeninių savirealizavimo, įprasminimo siekių ir veiklos sistemos keliamų reikalavimų yra vidinio, asmenybėje glūdinčio prieštaravimo tarp materialaus kūno ir dvasinės sielos pradų projekcija į žmogaus išorinės būties sritį. Žmogaus pašaukimo atradimo klausimo sprendimas yra vienas esminių šių prieštaravimų mažinimo komponentų.

2. Personalizmas suteikia profesinei veiklai būties pagrindą. Personalistinė norma, kad asmuo yra neperteikiamas ir neprieinamas, leidžia apibendrinti, jog dėl esminių egzistencinių klausimų (gyvenimo prasmės, savo pedagoginio darbo įprasminimo, tapatybės bei pašaukimo suradimo ir kt.) galutinis sprendimas priklauso tik pačiam mokytojui. Personalistinė norma teigia, kad žmogus ne-

gali būti traktuojamas kaip objektas, asmens transcendencijos sąvoka taip pat eliminuoja utilitarinių bei išnaudotojiškų kėslų darbo santykiuose galimybę. Personalistų akcentuojamas asmens subjektyvumas (vidinis-dvasinis gyvenimas) suteikia galimybę vartoti asmenybės profesinės interiorizacijos, t. y. profesinės veiklos įprasminimo, profesijos tapimo asmenybės transcendentinės funkcijos (savasties) dalimi, sąvoką.

3. Subjektyviojo ir objektyviojo profesijos aspektų darna yra viena iš prasmingo gyvenimo komponentų. Mokytojo darbo įprasminimas siekia jungti objektyvųjį ir subjektyvųjį profesijos aspektus. Evangelinė žmogaus egzistencijos samprata mokytojo pašaukimą pagrindžia ne tik iš vidaus, bet ir kaip Dievo kvietimą būti tobuliems per dovanojančią Meilę.

4. Ateities tyrimų kryptys: prasmingumo ir tikslingumo pedagoginiame darbe ugdomas, išgyvenimas ir skatini-

mas, mokytojų darbo prasmės pajautimo praktinė patirtis.

Literatūra

- Bailey Catherine, Madden Adrian, Alfes Kerstin, Shantz Amanda. 2017. The mismanaged soul: Existential labor and the erosion of meaningful work. *Human Resource Management Review*. Volume 27, 3, 2017: 416–430. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1053482216300766> [žiūrėta 2022 03 05]
- Frankl Victor Emil. 2016. *Žmogus ieško prasmės*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
- Gerone Lucas Guilherme Teztlaff de & Bataglia, Patricia Unger Raphael. 2020. Spirituality and morality in the practice of teachers. *Revista Científica Multidisciplinar Núcleo do Conhecimento*. Vol. 01: 108–120. 2020. Prieiga per internetą: <https://www.nucleodoconhecimento.com.br/science-of-religion/teacher-practice> [žiūrėta 2022 03 15]
- Herzberg Frederick. 1966. *Work and the nature of man*. Cleveland, OH: World.
- Laužackas Rimantas. 1999. *Sistemoteorinės profesinio rengimo kaitos dimensijos*. Kaunas: VDU.
- Maceina Antanas. 1990. *Pedagoginiai raštai*. Kaunas: Šviesa.
- Pukelis Kęstutis. 1998. *Mokytojų rengimas ir filosofinės studijos*. Kaunas: Versmė.
- Trimakas Kęstutis. 1996. *Žmogaus aukščiausi skrydžiai*. Kaunas: LKB tarpdiecezinės katechetikos komisijos leidykla.
- Ziółkowski Przemysław. 2016. *Pedeutologia. Zarys problematyki*. Bydgoszcz. Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy.